

Aan de Directie Materieel, Vastgoed, Leefomgeving en Duurzaamheid
Ministerie van Defensie
Nationaal Programma Ruimte voor Defensie
Zienswijze ontwerpprogramma
Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Betreft: Zienswijze NPRD

Wezep, 16 februari 2026.

Geachte heer/mevrouw,

Onze Werkgroep Defensie Wezep-Zuid heeft kennisgenomen van het op 19 december 2025 naar de Tweede Kamer gestuurde Definitief Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD).

Alvorens onze zienswijze te geven, twee opmerkingen.

Ten eerste een opmerking van procedurele aard. U geeft aan over slechts negen door u genoemde onderwerpen zienswijzen te verwachten. Uitgangspunt van deze inspraakronde zijn echter de 'behoeften waar extra onderzoek voor nodig was'. Naar onze overtuiging behoren daartoe in elk geval ook nog twee andere in de *Aanvulling planMER Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD)* nader onderzochte kwesties: 'cumulatie van activiteiten op en rond de Veluwe' en 'helikopterlandingsplaatsen'. Als directbetrokkenen bij beide kwesties beschouwen wij ons daardoor gerechtigd hierover onze inzichten kenbaar te maken, ervan uitgaande dat u deze serieus neemt bij uw beleidsafwegingen.

Ten tweede willen wij opnieuw benadrukken dat wij zeker niet tegen Defensie als zodanig gekant zijn, noch tegen haar aanwezigheid in onze regio. Ook voor ons staat buiten kijf dat ons land een goed toegeruste en dito geoefende krijgsmacht nodig heeft.

Wel maken wij ons, vanwege onze woon- en leefomgeving pal naast diverse bestaande en beoogde defensierterreinen, -faciliteiten en -activiteiten, zorgen over de aard en omvang van de beoogde uitbreidingen en intensiveringen van (oefen)activiteiten. Er zijn volop redenen om te vrezen voor de leefbaarheid, fysieke en mentale gezondheid, natuur, woongenot, bezit en rechtszekerheid van de omwonenden in onze woonwijk. Onevenredig zware belasting tekent zich o.i. af.

Terwijl bij diverse onderdelen al vraagtekens rijzen over de beschikbaarheid van adequate informatie over de impact daarvan, baart vooral het ontbreken van inzicht in de totale cumulatie ons grote zorgen. Wij vinden het zowel principiële als procedureel-bestuurlijk onzuiver dat én de informatie op onderdelen én de stapeling niet *optimaal* voor burgers, regiobestuurders en landsbestuur inzichtelijk zijn gemaakt *vóórdat het NPRD is vastgesteld*.

Burgers en bestuurders worden hierdoor, naar wij vrezen structureel, op achterstand gezet en het is vragen om moeilijkheden nadat de gevolgen van alle plannen in concreto voor de omgevingen bekend en merkbaar worden. Er zijn immers geen garanties dat, wanneer in vervolgstadia wel de bedoelde informatie beschikbaar komt en pas dan blijkt dat deze voor de omgeving onevenredig slecht uitpakt, Defensie bereid is volledig af te zien van de desbetreffende locaties en activiteiten. In de *Nota van Antwoord* lezen wij her en der alleen opmerkingen in de trant van: Defensie begrijpt de zorgen en zal in een later stadium de impact inzichtelijk maken om vervolgens met gemeenten en lokale partners te kijken of er 'eventuele mitigerende' maatregelen 'mogelijk' zijn. Dit is allemaal veel te vrijblijvend!

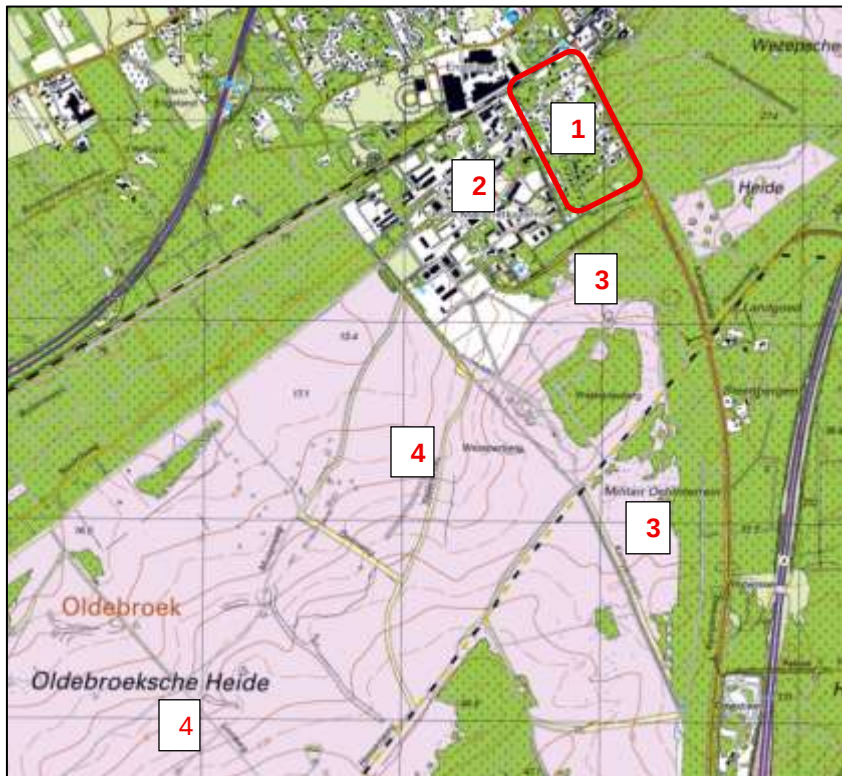
Wij zijn er, mede op grond van eerdere ervaringen, van overtuigd dat er veel te winnen valt als Defensie *daadwerkelijk* haar woorden over ontzien van mens, natuur en milieu gestand doet en bereid is serieus, proactief en in samenspraak met de omgeving niet alleen mitigerende maatregelen te zoeken voor de problemen die zij veroorzaakt c.q. dreigt te veroorzaken, *maar waar nodig ook bereid is activiteiten en plannen te schrappen en alternatieven te ontwikkelen en te kiezen*. Die bereidheid zien wij helaas (nog) niet.

Na een korte schets van onze woonwijk Wezep-Zuid en zijn ervaringen met de krijgsmacht, zoomen we - niet uitputtend - in op de twee genoemde aspecten: cumulatie en helikopterlandingen op de Wezeperberg.

1. Wezep-Zuid

De woonwijk Wezep-Zuid ligt op de noordflank van de Wezeperberg, een 45 meter hoge heuvel in de Kop van de Veluwe. De wijk grenst aan de Prinses Margriet Kazerne (PMK), het Artillerieschietkamp (ASK) en het oefenterrein (OT) Wezeperberg. Tot begin jaren 1990 was hier sprake van een gaandeweg ontstane, in brede kring toenemend als ongewenst ervaren, cumulatie van diverse militaire activiteiten. Bijna altijd was, gelijktijdig en volgtijdelijk, sprake van onrust, schieten met automatische wapens, explosies van uiteenlopende aard, helikopterlawaaai, verkeershinder, stank, trillingen. Rust was uitzondering.

Mede dankzij maatschappelijke en bestuurlijke druk en groeiend begrip bij Defensie is nadien allerlei overlast weg- of afgenomen. Zo zijn de pal naast de wijk gelegen open schietbanen en handgranaatbaan en ook het heliveld opgeheven en zijn toegangswegen naar de PMK verplaatst. Bovendien is het ASK voor 155 mm geschut deels met oefenbrisantgranaten gaan werken.

1. Woonwijk Wezep-Zuid, 2. Prinses Margriet Kazerne, 3. OT Wezeperberg, 4. Artillerieschietkamp.

Met de NPRD-plannen dreigt nu een terugkeer naar de oude situatie – vermoedelijk zelfs naar een verergering. Naast uitbreiding van de ASK-oefeningen met onder meer mobiele 120 mm mortieren en intensivering van laagvliegen boven de aangrenzende Oldebroeksche Heide, is in sommige stukken sprake van twee nieuwe open schietbanen en een automatische granaatwerperbaan, alle drie op het OT Wezeperberg, dat nu al in gebruik is voor onder meer bivak- en manoeuvreoefeningen. Voor hetzelfde OT wil het NPRD daarenboven plaats inruimen voor graafwerkzaamheden en een op grote schaal te gebruiken helikopterlandsplaats (HLP). Bovendien is sprake van tot dusver op dit OT niet voorkomende avond- en zelfs nachtoefeningen.¹ Sommige ontwikkelingen raken ook andere kernen in de regio, waaronder 't Loo, Mulligen alsmede delen van Heerde.

In het algemeen stellen wij vast dat onze wijk en andere delen van de Kop van de Veluwe met alleen het ASK qua hinder *al meer dan hun portie hebben*. Blijkens TNO-onderzoek zorgt het ASK immers al voor structurele overbelasting tot wel 59 dB L_{den} bij meer dan 1.700 adressen. Daaronder ook woningen in Wezep-Zuid. Ook Deel B van het MER bevestigt, dat alleen al de uitbreiding met mobiele 120 mm mortieren in de Kop van de Veluwe zal leiden tot een verslechtering van *'de al slechte uitgangssituatie (voor zowel geluidhinder als verstoring voor natuur)'*. (curs. van ons) Bezwaren tegen NPRD-uitbreidingen alhier zijn met andere woorden geen kwestie van *nimby*-gedrag; de *backyards* hier zijn al overvol.

¹ Alleen bij bivakoefeningen, die op steenworpafstand van de wijk worden georganiseerd, wordt zo nu en dan de nachtrust verstoord door geschiet en geschreeuw. De suggestie om het verderop te doen op de grote oefenterreinen van dit OT en/of het ASK waar geen mensen wonen, wordt helaas afgewimpeld met opmerkingen als: 'Wij mogen het hier doen, dus doen we het hier.'

Bijgevolg is onze algemene oproep: zoek voor niet specifiek van het ASK afhankelijke activiteiten (zoals helikopterlandingen en open schietbanen) elders alternatieven. Breng voorts de al bestaande overbelasting door het ASK terug tot gangbare proporties ($<50 \text{ dB } L_{\text{den}}$, of beter nog tot het door de WHO geadviseerde maximum van $45 \text{ dB } L_{\text{den}}$), door hier voor groot geschut *uitsluitend* met simulaties en ‘stille’ oefenmunitie te werken. En gebruik en/of ontwikkel voor het oefenen met scherpe munitie faciliteiten in dunbevolkte NAVO-regio's in bijvoorbeeld Noord- en Oost-Europa. Idem voor avond- en nachtoefeningen die de nachtrust van volwassenen en vooral ook die van kinderen verstoren. Terugkerende slaapverstoring is een groot maatschappelijk probleem.

Wij wijzen er in dit verband graag op, dat in het verleden vergelijkbare voorstellen uit de samenleving, bijvoorbeeld ten aanzien van simulaties en oefenbrisantgranaten, door Defensie in eerste instantie altijd als ‘technisch onmogelijk’ c.q. ‘militair onwenselijk’ werden afgewimpeld, terwijl ze wel degelijk realistisch bleken te zijn en na aandrang ook zijn ingevoerd. Het bleek vaak een kwestie van willen in plaats van kunnen.

2. Cumulatie nog steeds onvoldoende beschouwd

In onze zienswijze van 30-06-2025 hebben wij al een lans gebroken om overal bijtijds *integraal cumulatieonderzoek* te laten uitvoeren, om inzicht te verschaffen in zowel gelijktijdig als volgtijdelijk optredende geluidbelastingen, drukgolven, trillingen, emissies e.a. voor mens, dier en natuur nadelige effecten, en om de uitkomsten tijdig te publiceren en bij de keuzes van locaties en activiteiten te betrekken. Tevens waarschuwden wij voor het in tijd en/of ruimte opknippen van procedures (salamipraktijken).

Wij stellen vast dat ook anderen, waaronder de Commissie-MER, ten aanzien van cumulaties op tekortkomingen hebben gewezen.

Tot onze spijt moeten wij constateren dat weliswaar hier en daar enig aanvullend onderzoek is gedaan, maar sowieso voor onze regio, met haar scala aan bestaande en beoogde defensieactiviteiten, de *totale* cumulatie van *alle* relevante aspecten - óók die van bijvoorbeeld Lelystad Airport en óók die van niet-militaire factoren als de spoorlijn Zwolle-Utrecht, de twee autosnelwegen, de motorcrossbaan et cetera - niet is uitgewerkt en navolgbaar in beeld gebracht en desondanks is besloten ingrijpende uitbreidingen toe te staan. In de tekst van het definitief NPRD wordt eigenlijk alleen het volgende gezegd:

‘Voor de Veluwe kan geconcludeerd worden dat in beperkte mate sprake is van cumulatie. Dit geldt dan vooral rondom ASK (dit in relatie met de daar nabijgelegen helikopterlandingsplaatsen) en rondom Deelen waar cumulatie van helikopters, drones en dirt strip tot beperkte cumulatie leiden. Hiervoor zijn diverse mitigerende maatregelen in het vervolgproces mogelijk.’

Dit roept alleen maar nieuwe, onbeantwoorde vragen op. Wat en hoe is er concreet onderzocht en hoe is de conclusie tot stand gekomen? Wat wordt precies verstaan onder ‘beperkte’ mate? Aan welke ‘maatregelen’ wordt hier concreet gerefereerd en welk ‘mitigerend’ effect zullen zij in concreto zoal kunnen hebben? Welke zekerheid is er dat deze ‘mogelijke’ maatregelen ‘in het vervolgproces’ daadwerkelijk kunnen worden ingezet en wanneer gebeurt dat? Hoe ziet de cumulatie rondom het ASK eruit als de mitigerende maatregelen worden doorgevoerd?

In het Antea-rapport *Aanvulling planMER* valt over cumulatie van hinder rond het ASK ook alleen te lezen:

'Rondom ASK zal door de toename van vliegbewegingen en schieten met 120 mm de hinder voor de directe omgeving cumulatief toenemen. Het gaat dan niet om wettelijke waarden die overschreden worden, maar een grotere hinderbeleving. Dit geldt dan met name voor woningen die tussen de oefengebieden en direct naast het ASK gelegen zijn. Op grotere afstand zijn de effecten beperkter, zie ook de geluidscontouren.'

Dat roept weer vragen op over hoe groot feitelijk de nieuwe cumulatieve effecten zijn bij de woningen die, zoals Wezep-Zuid, direct naast het ASK (en het OT Wezeperberg) gelegen zijn. Vooral naar het cumulatieve effect van de helikopters blijft het gissen. En over welke wettelijke waarden heeft Antea het hier eigenlijk? Over de, alleen voor bijzondere situaties bij wijze van uitzondering te hanteren, grenswaarde van 55 dB? En niet over de reguliere grenswaarde van 50 dB, die meer dan een factor 3 lager is, of 45 dB die de WHO adviseert en die een factor 10 lager is? Wij vermoeden 55 dB.

Wij vinden dit alles bedenkelijk en vrezen maatschappelijke repercussies, zodra de omgeving in de praktijk met de gevolgen van de nieuwe activiteiten en de stapelingen wordt geconfronteerd. Hinderbeleving is ook zeker ondergeschikte factor, zoals hier lijkt te worden gesuggereerd, maar is juist cruciaal, helemaal als het om schieten, explosies e.d. gaat. Wij herhalen daarom met klem ons pleidooi om alsnog voor alle bestaande en beoogde activiteiten afzonderlijk en tezamen volledig dosis-effectonderzoek uit te voeren en de cumulatie integraal in kaart te brengen en deze ook te combineren met niet-militaire factoren en, als de uitkomsten dat indiceren, de keuzes van locaties en activiteiten te herzien en voor andere oplossingen te kiezen. Ten overvloede herhalen wij hier het belang van aandacht voor synchrone en diachrone stapelingen.

3. Geen plaats voor helikopterlandingsplaats

Voor een geheel nieuwe helikopterlandingsplaats (HLP) op het OT Wezeperberg wenste Defensie aanvankelijk een maximum van 8.500 vliegtuigbewegingen (VTB). Naar aanleiding van diverse kritische zienwijzen is het aantal teruggebracht naar 750 – 3.500 vliegbewegingen.

Defensie noemt dit een 'aanzienlijke' concessie. Wij vinden het evenwel niet genoeg en herhalen wat in onze eerdere zienswijze met kracht van argumenten is betoogd en ook hierboven is gezegd: de reeds bestaande hinder door het ASK laat in deze omgeving geen nieuwe activiteiten toe en zeker geen activiteiten met een te verwachten grote impact als een intensief te gebruiken helikopterlandingsplaats.

Hoe ingrijpend ook de 750 – 3.500 hindermomenten kunnen zijn, valt af te leiden uit wat onderzoeksbureau Antea, naar eigen zeggen 'indicatief', meldt over gemiddelde piekbelastingen (dB LA_{max}) door laagvliegende helikopters. Blijkens zijn rapport *Aanvulling planMER* veroorzaken grote helikopters geregeld pieken van meer dan 100 dB LA_{max}. Hierbij tekenen wij aan dat 90 dB LA_{max} algemeen al wordt gekwalificeerd als 'extreem' luid en 'zeer storend'. Gegeven het feit dat elke toename van 3 dB een verdubbeling van het geluidsvolume betekent, mag derhalve bij 100 dB LA_{max} en meer van exorbitante, de gezondheid van omwonenden direct bedreigende, geluidshinder

worden gesproken. Bovendien versterkt het pulserende, laagfrequente karakter van het helikoptergeluid ook bij lagere volumes de negatieve impact in hoge mate, zoals ook de sterke luchtverplaatsingen en trillingen dat doen.

tabel 3-2 Piekbelasting (L_{Amax}) voor laagvliegende helikopters

Afstand	L _{Amax}		
	Minimaal	Maximaal	Gemiddeld
50 meter	105	112	110
100 meter	101	107	104
200 meter	95	100	98
400 meter	89	94	92
Overvlucht (150 ft = 45 meter)	91	102	96

Deze en andere effecten zijn in de rapporten van Antea niet uitgewerkt in concrete *worst case* scenario's voor Wezep-Zuid en andere naburige woonkernen, recreatiebedrijven en -voorzieningen e.d., noch voor de natuurlijke omgeving. (Voor vergelijkbare situaties elders geldt uiteraard hetzelfde.) Naast geluid valt hierbij te denken aan nabije landingsplaatsen, in- en uitvliegroutes, vliegprofielen, *hoveren*, formatievliegen, *brownout*-operaties, bijhorende grondoperaties, avond- en nachtvluchten. Wat brengen deze teweeg in termen van emissies (o.a. stikstof, CO₂, fijnstof), aantallen ernstig gehinderden en slaapverstoorden, huizenprijzen, (recreatie)economie? En wat zijn de effecten op de habitat? Het gaat hier immers om Natura 2000 gebied, Nationaal Landschap en Natuurnetwerk Nederland (o.a. met de wildwissel Wezeperberg - Zwolse Bos/IJsselvallei), nabijgelegen stiltegebieden, bestaande en geplande recreatie (Wezepsche heide, Landgoed Petrea, Zwolse Bos, Dellen, Heerderstrand, recreatiebedrijven).

Zoals gezegd, had dit alles vóór het vaststellen door het kabinet van het definitief NPRD en moeten én kunnen gebeuren. In de *Nota van Antwoord* wordt geprobeerd dit laatste te weerspreken met argumenten in de trant van: 'Er zijn op dit moment geen vaste routes van en naar militaire oefenterreinen met een helikopterlandingsplaats. Piloten houden zoveel mogelijk rekening met de omgeving en volgen regels voor veilige vlieghoogten en vluchten. (...) De effecten op natuur worden na vaststelling van het NPRD verder onderzocht. Dit onderzoek is medebepalend voor het uiteindelijke aantal vliegbewegingen en de voorwaarden waaronder deze plaatsvinden.' Ons commentaar: als dit na de vaststelling van het NPRD kan, dan kan het *daarvoor* ook. En voor zuivere afwegingen had het daarvoor ook gedaan moeten worden. En zolang niet overtuigend is aangetoond dat een helikopterlandingsplaats op de Wezeperberg als zodanig én als cumulatieve factor geen nieuwe problemen voor de omgeving oplevert, kan o.i. van uitvoering van de plannen, in welke vorm en kwantiteit dan ook, geen sprake zijn. Bij negatieve uitkomsten moet van het voornemen worden afgezien. Dit dient expliciet te worden vastgelegd.

Als deze en eerder gemaakte opmerkingen vragen of opmerkingen oproepen, horen wij dat graag.

Met hoogachting en vriendelijke groet, namens Werkgroep Defensie Wezep-Zuid,

Paul de Jong,
Koningin Wilhelminalaan 9,
8091AP Wezep.